

trekken om uitleg te geven over het waarom van hun acties.

Op datum van 1 februari 2013 had een 3.300-tal ambtenaren van de CPD de training bijgewoond; meer dan negentig procent van deze ambtenaren beoordeelde de cursus als interessant en nuttig (SEDEVIC, n.d.). Een eerste wetenschappelijke evaluatie van de training wordt op dit moment uitgevoerd door Wesley SKOGAN (Northwestern University), auteur van 'Community Policing, Chicago Style' (Oxford University Press, 1997). De eerste resultaten demonstreren een positieve gedragsverandering bij de ambtenaren die de training volgden.⁵

Referenties

HOUGH, M., JACKSON, J., BRADFORD, B., MYHILL, A. & QUINTON, P. (2010). Procedural justice, trust, and institutional legitimacy. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 4(3), 203-210.

MAZEROLLE, L., ANTROBUS, E., BENNETT, S. & TYLER, T.R. (2012). Shaping citizen perceptions of police legitimacy: a randomized field trial of procedural justice. *Criminology*, 51(1), 33-63.

SCHULHOFER, S.J., TYLER, T.R. & HUQ, A.Z. (2011). American policing at a crossroads: unsustainable policies and the procedural justice alternative. *Journal of Criminal Law & Criminology*, 101(2), 335-374.

SEDEVIC, M. (n.d.). *Procedural justice and police legitimacy training in Chicago: reaping the benefits of the golden rule*. Unpublished manuscript, Chicago Police Department, Chicago, IL.

STONE, C. & TRAVIS, J. (2011). *Toward a new professionalism in policing. New Perspectives in Policing*, March 2011, 1-26. Geconsulteerd op 4 maart 2013 via http://cms.hks.harvard.edu/var/ezp_site/storage/fckeditor/file/pdfs/centers-programs/programs/criminal-justice/ExecSessionPolicing/NPIP-TowardsaNewProfessionalisminPolicing-03-11.pdf

SUNSHINE, J. & TYLER, T. (2003). The role of procedural justice and legitimacy in shaping public support for policing. *Law & Society Review*, 37(3), 513-548.

⁵ Deze resultaten werden nog niet gepubliceerd; deze informatie werd verkregen uit persoonlijke communicatie met Tom R. TYLER en Tracey L. MEARES, beiden sterk betrokken bij de training.

OPSPORING EN POLITIE / POLICE AND INVESTIGATION (2)

De verdere ontwikkeling van het audiovisueel verhoor. Enkele aandachtspunten

Marc Bockstaele^a

^a Hoofdcommissaris Federale Gerechtelijke Politie Gent, inhoudelijk coördinator van de nationale cursussen verhoortechnieken (Corresp.: Marc.Bockstaele@skynet.be).

Als gevolg van het arrest van het Grondwettelijk Hof dd. 14 februari 2013 en van een Europese richtlijn¹ zijn wetsaanpassingen en richtlijnen te verwachten. Steeds nadrukkelijker komt de audiovisuele opname van verhoren als volwaardig alternatief voor de aanwezigheid van de advocaat bij verhoren in de aandacht, zelfs volgens advocaten.²

Over hoe verhoren moeten in beeld gebracht worden bestaan momenteel geen instructies en wetenschappelijk onderzoek daarover is zeer schaars en bovendien ondermaats.

Deze bijdrage gaat in op enkele aspecten die misschien kunnen inspireren voor toekomstige regelgeving.

1. De verhoorstudio

De wetgever gaf geen definitie van een audiovisuele opname van een verhoor. Nochtans is een 'audiovisuele opname van een verhoor' niet hetzelfde als een 'audiovisueel verhoor'.³

In het eerste geval, dat niet wettelijk geregeld is, betreft het de audiovisuele opname van een traditioneel verhoor, *terwijl* de verbalisant

te Beveren-Waas op 27 maart 2013, ingericht door het Centrum voor Politiestudies (CPS).

³ Vraag & antwoord nr. 212, 'Salduzwerkgroep' o.l.v. Procureur-Generaal Y. LIÉGEOS.

¹ Maatregel C, recht op bijstand van een advocaat, in het voorstel van richtlijn van de Europese Unie dd. 8 juni 2011.

² Meester JORIS VAN CAUTER (balie Gent), als vertegenwoordiger van de Orde van Vlaamse Balies (OVb) op de studiedag 't Salduz beter gaan?!

de verklaring zoals gebruikelijk uittipt in de verhoorruimte *tijdens* de ondervraging (wordt ook 'gefilmd' verhoor genoemd). In het tweede geval gaat het om een audiovisueel verhoor in de werkelijke betekenis van de term, zoals uitgevoerd in bv. Engeland, Canada en de VS, met een maximum aan aandacht voor verbale en non-verbale (leugen)signalen, van belang voor gedragswetenschappers, en zonder de storende aanwezigheid van een 'typist' met computer. Pas ná het audiovisueel verhoor zal de verbalisant het proces-verbaal van verhoor maken op basis van de opname.

De terminologie van artikel 112ter, §3 en 4 Sv.⁴ en de memorie van toelichting⁵ laten vermoeden dat de wetgever met 'audiovisuele opname van een verhoor' eigenlijk een 'audiovisueel verhoor' bedoelde, het opnemen van een verhoor op een videoband waarvan ná het verhoor een proces-verbaal wordt opgesteld en ter terechtzitting kan worden afgespeeld met het oog op bewijsslevering.

Een ideale videoverhoorstudio bestaat uit een verhoorruimte en een regiekamer (ALDRIDGE & LEWIS, 1993). In de verhoorruimte worden drie camera's aangebracht: één vaste breedhoekcamera boven de verhoorder en verhoorde en twee beweegbare camera's op ooghoogte van een zittende verdachte, met zoommogelijkheid (close-up) frontaal op de verhoorde, één op het gezicht en één op het lichaam. De opstelling binnen het lokaal moet dusdanig zijn dat de camera's en andere opnameapparatuur niet hinderend zijn voor het gesprek (bv. zoomgeluid van de camera). Gelet op de afmetingen van de verhoorruimte kan de breedhoekcamera aangebracht worden in een hoek tegenover de toegangsdeur, zodat duidelijk is wie de verhoorkamer binnen en buiten komt. Deze camera moet de gehele verhoor-

ruimte in beeld kunnen nemen en alle personen die erin aanwezig zijn.

Er is geen wettelijk bezwaar⁶, maar ook geen verplichting, om de verhoorder herkenbaar in beeld te brengen met de breedhoekcamera. Argumenten om de verhoorder niet herkenbaar in beeld te brengen zijn te zoeken in de privacy van de verhoorder en in intimidatiepraktijken door criminele organisaties (VAN HEKKEN, 1998). De verhoorder heeft ook recht op privacy en moet beschermd worden tegen banditisme. Wat als beelden van het verhoor, door de verdediging bekomen bij inzage van het dossier, op YouTube of andere TV-programma's te grabbel worden gegooid?

Hypergevoelige microfoons zijn absoluut noodzakelijk. Het geluid is belangrijker dan het beeld; soms worden bekentenissen gefluisterd. Ook moet nagedacht worden over het soort microfoon (zeer gericht, gericht, niet gericht, ...).

In de verhoorruimte vormen tafels of bureaus een kunstmatige barrière tussen de verhoorde en de verhoorder. Een bureaustoel op wieltjes, op vasttapij, biedt de verhoorder de mogelijkheid om zich geluidloos dichter of verder van de verhoorde te verplaatsten.

In de regiekamer is een regietafel met drie monitoren (voor iedere camera één), twee DVD-recorders (een dient als reserve en neemt alles dubbel op), een videoschakelaar en twee sticks om de beweegbare camera's te bedienen. Boven de regietafel is een plafondluidspreker. Via de drie monitoren en de luidspreker in de regieruimte vindt de weergave plaats van wat zich afspeelt in de verhoorruimte. Door middel van de videoschakelaar kan een keuze gemaakt worden van welke camera men het beeld centraal wenst op te nemen. Het beeld van de twee andere camera's blijft daarbij telkens verkleind in een hoek van het opgenomen beeld zichtbaar. De originele DVD (in dubbel) bevat dus de weergave van de drie camera's.

Aan het opgenomen videosignaal wordt een tijdscode aangebracht (jaar, dag, uur, seconden) zodat er niet kan aan gemonteerd worden zonder het te zien (SOMERS & VANDERMEERSCH, 1997). In

⁴ In die wetsbepalingen wordt telkens de term **overschrijven** gebruikt; men kan slechts passages aanduiden als belangrijkste en meest relevant, als men zicht heeft op het volledig verhoor; het ontbreken van een proces-verbaal dat de tekst bevat overeenkomstig de artikelen 28quinquies §2 en 57 § 2Sv., cf. omzendbrief PG-Gent nr. 29/03 van 24 juni 2003, 171.

⁵ *Parl.St.*, Kamer, 2001-2002, DOC 50-1590/001, Memorie van toelichting, 13.

⁶ Brief van de procureur des Konings te Gent dd. 25 juni 2007 (ref. D/J/5.9.10-D524-D899/5.1) aan de Dirjud te Gent, 3.

de regie- en verhoorkamer staan stand-alone PC's, die met elkaar verbonden zijn via het programma Netmeeting (chatbox) en waarmee tekstberichten kunnen uitgewisseld worden. Het gebruik van 'oortjes' is af te raden omdat de verhoorder daardoor te veel wordt afgeleid, wat het 'contact' met de verhoorde kan schaden. De regiekamer is voldoende ruim om, desgewenst, een medewerker toe te laten op een extra PC – gelijktijdig met het videoverhoor – relevante passages van het videoverhoor te noteren. Op die wijze is het typen niet storend voor de verhoorder(s) in het verhoorlokaal.

Een 'opnameknop' op de regietafel schakelt de 'opname-signalering', zowel aan de binnen- als buitenzijde van de studio aan. De verhooruimte is geluidsarm en moet een plaats zijn waar men zich zo min mogelijk gestoord weet door allerlei andere gebeurtenissen en door in- en uitlopend personeel. Voor wat betreft de inplanting van een verhoorstudio in politiekantoren zie CULO & BOCKSTAELE (2011).

Bij een **videoverhoor** staat er niets tussen de verhoorde en de politieman, die zich niet kan verstoppen in zijn dossiers als hij het even moeilijk krijgt met de interactie, niet onmiddellijk een antwoord weet op de gezegdes van de verhoorde, de draad kwijt is of gewoon niets meer weet te zeggen. Alles wat hij zegt (suggestieve vragen) of doet (onzeker of niet efficiënt gedrag) staat op video en kan ter zitting (bv. op een assisenhof) getoond worden. Het is zoals een activiteit uitvoeren in een glazen huis, elke tekortkoming wordt gezien en de bewijzen daarvan zijn aanwezig. Hij moet dus méér dan gemiddeld zelfzeker en emotioneel stabiel zijn. Bovendien moet hij een zeer goede opmerkingsgave hebben om in te spelen op de verbale en non-verbale signalen van de verhoorde. Niet zozeer omwille van de verhoortechniek, maar wel omwille van de competenties van de verhoorder is het videoverhoor, zowel van volwassenen als van minderjarigen, te beschouwen als een gespecialiseerde verhoortechniek (BALDWIN, 1992, 29). Daarom wordt aanbevolen deze verhoren te laten uitvoeren door politieambtenaren die daartoe een opleiding genoten.

2. Camerastandpunt

2.1. Camera perspective bias

Volgens onderzoek van de Amerikaanse wetenschapper LASSITER hebben mensen die een bekentenis bekeken alleen met de *op de verdachte* gerichte camera (verdachtenperspectief), de neiging de bekentenis eerder als vrijwillig te bestempelen, in vergelijking met een camerastandpunt dat gericht is *op de verhoorder* of op beiden tegelijk (LASSITER & LINDBERG, 2009; LASSITER, GEERS, MUNHALL, PLOUTZ-SNYDER & BREITENBECHER, 2002). Dit wordt toegerekend aan het optreden van 'illusory causation', wat inhoudt dat de perceptie van mensen over de oorzaak van geobserveerd gedrag niet alleen afhangt van de relevante informatie die ze tot hun beschikking hebben, maar ook van de wijze waarop ze de informatie oppikken of registreren.

Oorspronkelijk werd 'illusory causation' gezien als het resultaat van interne geheugenprocessen. Bij de aanwezigheid van meer zichtbare objecten wordt een grotere invloed toegedicht aan een gebeurtenis omdat het zichtbare object beter wordt onthouden dan de minder zichtbare aanwezige objecten (FISKE, KENNY & TAYLOR, 1982). Volgens andere wetenschappers hing 'illusory causation' meer af van *perceptie* dan van het geheugen. Het gezichtspunt zou de wijze waarop informatie wordt geregistreerd beïnvloeden, wat leidt tot verschillende oordelen over de invloeden op het interactieproces (McARTHUR, 1980). Later onderzoek van Lassiter en collega's ondersteunt de bevindingen dat het onderliggende mechanisme van 'illusory causation' meer afhangt van perceptuele processen dan van conceptuele processen (RATCLIFF, LASSITER, SCHMIDT & SNYDER, 2006; LASSITER, 2002).

Het *verschil in perceptie van de waarnemer* is meteen al een zwak punt van het tot dusver gepubliceerd wetenschappelijk onderzoek. Testgroepen kunnen nooit de perceptie van de individuele waarnemer (bv. de verhoorder) met al zijn competenties in kaart brengen.

De onderzoekers van het camera perspective bias raden aan om het politieverhoor in een equal-focus perspectief op te nemen. Hierbij zijn zowel de verhoorder als de verhoorde, met één camera, samen in de zogenaamde 'nieuwslezeropstelling'

in beeld, beiden aan een zijkant vanaf het middel. Dit betekent meteen dat het equal-focus perspectief niet kan toegepast worden als er meer dan twee verhoorders zijn of als een advocaat bij het verhoor aanwezig is.

Er werd ook onderzocht of een dual-camera aanpak, waarbij de verhoorder en verhoorde in 'nieuwslezeropstelling' via split-screen⁷ in beeld worden gebracht, een alternatief kan zijn voor het equal-focus perspectief. Dit zou wel het camera perspective bias met betrekking tot de beoordeling van de vrijwilligheid van een bekentenis en de schuld van de verdachte elimineren, maar is wat betreft het onderscheiden van echte en valse bekentenissen afgelegd onder (on)geoorloofde druk, niet veel beter dan een verdachtenperspectief (SNYDER, LASSITER, LINDBERG & PINEGAR, 2009).

2.2. Kritiek op het wetenschappelijk onderzoek

1° Al het onderzoek in verband met het camerastandpunt is Angelsaksisch, met een heel ander rechtstelsel dan het Belgische. Het gebruik van trucs en misleiding door de Amerikaanse politie om een bekentenis los te krijgen is meer gebruikelijk en ook toegestaan. De bekentenis is daar zeer belangrijk, men kan veroordeeld worden enkel op basis van een bekentenis.

In het Angelsaksisch systeem kent men ook plea-bargaining, een mindere kwalificatie aanbieden in ruil voor een bekentenis. Vandaar dat in dit rechtssysteem valse bekentenissen voorkomen. 2° In geen enkel van de tot dusver gepubliceerde onderzoeken werd uitgelegd wat de wetenschappers bedoelden met 'geoorloofde of ongeoorloofde druk'. VANDERHALLEN schrijft dat de politie in Engeland in onzekerheid werkt aangezien 'nog steeds niet duidelijk is' wanneer de rechtbank een techniek als ongeoorloofde druk beschouwt en wanneer niet (VANDERHALLEN, 2009). Het ligt voor de hand eerst uit te klaren wat 'geoorloofde en ongeoorloofde druk' is om vervolgens onderzoek te doen wat de gevolgen zijn van die 'druk' i.v.m. het camerastandpunt. In wetenschappelijke onderzoeken werd niet gedetailleerd

beschreven welk verbaal en non-verbaal gedrag werd geobserveerd als 'drukgedrag.'

3° In de wetenschappelijke onderzoeken heeft men het bijna altijd over *vrijwillige* en *onder druk* afgelegde bekentenissen. De onderzoekers hebben niet beschreven wat zij met 'vrijwillig' bedoelden. Welke waren de meetpunten om vrijwilligheid te bepalen? Hebben alle proefpersonen dezelfde symptomen getoond? Zo ja, welke? Hadden alle waarnemers de competenties om die symptomen waar te nemen? Hadden de waarnemers dezelfde *perceptie* van de getoonde gedragingen?

4° Het wetenschappelijk onderzoek heeft het doorlopend over de mate van *schuld* dat verschillend wordt waargenomen met verschillende camerastandpunten. Zij beschrijven niet hoe 'de mate van schuld' uit het gedrag van een verhoorde kan worden afgeleid. Uit welk wetenschappelijk onderzoek blijkt wat het kenmerkend gedrag is van schuld? Welk idee hadden de waarnemers van 'schuldig gedrag'? Hoe hebben de waarnemers de mate van schuld kunnen afleiden uit welk verbaal en non-verbaal gedrag? Hoe werden de gradaties van de 'mate van schuld' bepaald? Welk is de grens tussen schuldig en niet schuldig gedrag? Schuld is geen universele emotie en verschilt dus van persoon tot persoon (EKMAN, 2003, 230).

5° De onderzoekers verwerpen de mogelijkheid om op basis van gelaatsuitdrukkingen emoties te detecteren die kunnen wijzen op *misleiding*. Zij geven op geen enkel moment aan waarom dit wel zou kunnen met de gelaatsuitdrukking van *schuld*, die bovendien zeer individueel is. In geen enkel wetenschappelijk onderzoek over het camerastandpunt werd het basisgedrag van de verhoorde in rekening gebracht, wat nochtans fundamenteel is om (veranderend) gedrag van iemand te kunnen inschatten.

De studie en interpretatie van non-verbaal gedrag zijn vaak multi-interpretabel. Wie de moeilijkheid van gedragsobservatie betwijfelt, moeten we verwijzen naar BIRDWHISTELL (1970) en HALL (1976). Waarnemers letten naargelang de eigen leefwereld, opleiding, ontwikkeling en opmerkingsgave op verschillende signalen.

6° Bij de wetenschappelijke onderzoeken worden vaak slechts een beperkt aantal korte fragmen-

⁷ Met een split-screen worden de beelden van twee camera's, één op verdachte en één op verhoorder, samengebracht tot één beeld.

ten getoond, waarbij niet beschreven is op welke basis de selectie van die fragmenten gebeurde. Een videoverhoor kan uren duren en in sommige passages kan de verdachte geloofwaardiger overkomen dan in andere. Voor een objectieve observatie hoe bekentenissen werden bekomen, moeten waarnemers niet alleen *het volledig* verhoor zien, maar ook de context waarin deze werden afgelegd, inclusief de inbreng van bewijzen en de reactie van de verdachte daarop. In geen enkele gepubliceerd wetenschappelijk onderzoek werd gewag gemaakt van welke bewijzen er voorhanden waren tijdens het verhoor. Conclusies nemen alleen op het vertoonde gedrag, zonder onderliggende bewijzen of elementen is onverantwoord, ook voor wetenschappers.

7° Onderzoek naar het camera perspective bias wordt hoofdzakelijk verricht door een kleine groep onderzoekers rond professor LASSITER, die aan elkaar gelieerd zijn. Zij delen dezelfde opvattingen en van kritische tegenspraak in de wetenschappelijke literatuur is geen sprake. M.a.w. het gevaar van tunnelvisie, het willen bevestigd zien van eigen standpunten, is hier erg groot. De uitspraak van HUYBRECHTS (2011, 53), *'De keuze die de waarnemer maakt bij het opzetten van zijn experiment bepaalt in belangrijke mate de uitkomst daarvan'*, is hier zeker op zijn plaats. 8° Het gaat vooral om laboratoriumstudies (met studenten) die te ver afstaan van de politiepraktijk. Een echt verhoor, waarbij de verdachte 20 jaar gevangenisstraf riskeert, kan men onmogelijk nabootsen, zelfs met professionele acteurs. Ook vanuit wetenschappelijke hoek worden dergelijke labo-onderzoeken (zeer) kritisch bekeken (POZULLO, CRESCINI & PANTON, 2008).

9° Het verhoor is een dynamisch interactieproces, waarin het gedrag van de verhoorder invloed kan uitoefenen op de verhoorde, maar ook andersom. *Overdracht* in de ruime zin is een psychoanalytische term die draait rond het onbewust overbrengen van gevoelens op een ander. In een therapeutische context spreekt men van overdracht in zoverre de patiënt zich in relatie stelt met de therapeut en van *tegenoverdracht* wanneer de therapeut beïnvloed wordt door de patiënt. In geen enkel wetenschappelijk onderzoek is de invloed van het gedrag van de verhoorde op dit van de verhoorder onderzocht,

wat bij het verhoor van psychopaten nochtans zeer belangrijk is (MELOY, 2001).

Bovendien beïnvloedt ook het gedrag van een aanwezige advocaat het verhoor (STEVENS & VERHOEVEN, 2010, 70), wat een bijkomende camera noodzakelijk maakt. Het ligt voor de hand dat het aantal interpretaties en discussies van wie wie beïnvloedt, hiermee exponentieel zal stijgen. 10° De persoonlijkheid van de proefpersonen (zowel verhoorde als verhoorder) werd in de wetenschappelijke onderzoeken niet onderzocht. Er zijn zeer veel verschillen tussen personen voor wat betreft vatbaarheid voor druk, suggestibiliteit of compliance (HORSELENBERG, 2009). Het verschil dat een camerastandpunt kan maken bij iemand die *niet* drukgevoelig of niet suggestibel is, is niet onderzocht. M.a.w. deze onderzoeken hebben geen referentiepunt.

3. De letterlijke overschrijving van het verhoor

Een letterlijke overschrijving van het volledige verhoor is tijdrovend (ADRIAENSSENS, HUTSEBAUT, LECOMPTE & VERVAEKE, 1999, 45), weinig zinvol⁸ en in de praktijk moeilijk haalbaar.⁹ Niettegenstaande het feit dat administratieve hulpkrachten van de politiediensten¹⁰ kunnen belast worden met de overschrijving van het verhoor, onder de verantwoordelijkheid van de politieambtenaar die het verhoor afnam en het proces-verbaal ondertekent, is er in de praktijk aversie tegen het letterlijk uitschrijven en wel om volgende redenen:

- het gaat meestal om verdachtenverhoren die gemakkelijk 8 uur en meer kunnen duren;
- een half uur video is bijna één werkdag overschrijving (ongeveer 6 minuten film/per werkuur) per man.¹¹ Een videoverhoor

⁸ Omzendbrief PG-Gent nr. 29/03 van 24 juni 2003, 187.

⁹ Minister van Justitie: Verslag *Parl. St. Senaat*, 1997-98, nr. 1-704/4, 209.

¹⁰ Voor zover het geheim van het gerechtelijk of opsporingsonderzoek gewaarborgd blijft.

¹¹ Zo werd aan een 4 uur durende confrontatie op video tussen een verdachte en een minderjarig slachtoffer van verkrachting, 6 weken gewerkt door 2 onderzoekers. De uitgeschreven tekst, op vraag van de verdediging, bedroeg 100 bladzijden onsamenvattende tekst. In de zaak van de verdwenen N.G. werd

is het interessantst in moordzaken waar de dader niet of niet onmiddellijk bekend. Het is precies in deze zaken dat gemakkelijk 50 tot 100 uur verhoor gehaald wordt.¹² En dan spreekt men nog niet van verhoren met tussenkomst van tolken of verhoren die zeer dialectisch zijn;

- de plaatsing van uitingen, de aarzelingen, de versprekingen, de pauzes of de prosodische verschijnselen zoals intonatie, spreekvolume, stiltes, klemtoon, articulatoirische intensiteit, toonhoogte, stemkwaliteit en de aard van in- en uitademingen, timbre, spreektempo en -ritme hebben onmiskenbaar een invloed op het verhoor. Om te begrijpen wat de deelnemers in een verhoor doen, is het nodig dergelijke interpretatief relevante details in de transcriptie te documenteren. Alleen zo kan men begrijpen wat er gebeurt, en pas als men begrijpt wat er gebeurt, kan men een gesprek gaan onderzoeken. Voor het doen van onderzoek naar gesprekken kan de transcriptie – hoe nauwkeurig en zorgvuldig die ook gemaakt is – **de opname zelf nooit vervangen**. Transcripties zijn altijd een compromis. Niet alleen tussen de wens om zo goed mogelijk te documenteren wat er gebeurt en het vele werk dat daarvoor nodig is, maar ook tussen precisie en leesbaarheid. Hoe meer men noteert en vastlegt, hoe ontoegankelijker het transcript wordt. Bovendien is het onmogelijk om in één representatiesysteem al die details te documenteren die van belang zijn voor de interpretatie van talige interactie (MAZELAND, 2003, 26).

Men kan zich vragen stellen over het nut van de letterlijke overschrijving vermits de opname van het verhoor ter beschikking staat van al de betrokken partijen in de fase van de behandeling

ten gronde, in het kader van een gerechtelijk onderzoek vanaf de fase nadat de procureur des Konings in overeenstemming met artikel 127 Sv. de regeling van de rechtspleging heeft gevorderd en tijdens het gerechtelijk onderzoek met de beperking – wat de niet-aangehouden in verdenkinggestelde en de burgerlijke partij betreft – dat inzage moet gevraagd worden in overeenstemming met de procedure van artikel 61ter Sv.

Artikel 28quinquies §2 Sv. voorziet in de afgifte van een kopie van de tekst van het verhoor aan de verhoorde. Het kan onder bepaalde voorwaarden mogelijk gemaakt worden de DVD met het verhoor aan de verhoorde over te maken, zodat het volledig *letterlijk* uittypen niet meer hoeft te gebeuren.

4. Besluit

Om discussies over het verloop van het verhoor te vermijden, is het aan te raden verhoren van gearresteerde verdachten of navolgende verhoren waarbij een advocaat aanwezig is, uit te voeren onder de vorm van een audiovisueel verhoor volgens artikel 112ter Sv., minstens onder de vorm van een gefilmd verhoor als controlemiddel.¹³ Ook het gefilmd verhoor zou wettelijk moeten geregeld worden met, net zoals bij artikel 112ter Sv., inbegrepen het schrappen van de verplichting om het verhoor letterlijk uit te typen. Het onder bepaalde voorwaarden overhandigen van de DVD met de opname van het verhoor, in plaats van de tekst van het verhoor, kan hier een oplossing zijn.

Een audiovisueel verhoor is een gespecialiseerde verhoortechniek waarvoor een opleiding noodzakelijk is.

Op het wetenschappelijk onderzoek naar het camerastandpunt is heel veel aan te merken, de resultaten met dito besluiten zijn ernstig in vraag te stellen en voor de praktijk niet relevant. Naargelang de zaak, het soort verhoor, de persoonlijkheid van de verhoorde en wat men met

de verdachte S. (thans overleden) 296 uur ondervraagd, wat resulteerde in 103 processen-verbaal van verhoor met elk 80 à 90 bijlagen uitgeschreven tekst, door 4 personeelsleden, voltijds gedurende 6 maand!

¹² In de zgn. parachutemoord (2006) was er 80 uur videoverhoor beschikbaar van de beschuldigde Els CLOTTEMANS.

¹³ *Parl. St.*, Senaat, 2010-11, nr. 5-663/2, Amendementen, 27-28; *Parl. St.*, Kamer, 2010-2011, nr. 53-1279/003, Amendementen, 32-33 en 33-34. Omzendbrief Col. 8/2011 van 23 september 2011, houdende 'Salduzrichtlijnen', 62; Vraag & antwoord nr. 181, 'Salduzwerkgroep' o.l.v. Procureur-Generaal Y. LIÉGEAIS.

de opname beoogt te doen, is het aangewezen de camerastandpunten aan te passen. Zoals er geen standaardverhoor bestaat (elk verhoor is anders), bestaat geen standaardopstelling van camera's. Toekomstige regelgeving houdt dit aspect daarom best (zeer) algemeen.

Referenties

- ADRIAENSSENS, P., HUTSEBAUT, F., LECOMPTE, E. & VERVAEKE, G. (1999). *Het verhoor van minderjarigen*. Eindrapport voor het ministerie van binnenlandse zaken, KUL.
- ALDRIDGE, J. & LEWIS, S. (1993). *Video recorded interviews with child witnesses*. Police Scientific Development Branch, nr. 24/92.
- BALDWIN, J., (1992). Video taping police interviews with suspects – an evaluation. *Police Research Series, Paper no. 1*, London: Home Office police department.
- BIRDWHISTELL, R.L. (1970). *Kinesics and context: Essays on body motion communication*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- BOCKSTAELE, M. (2009). *Handboek verhoren 2*. Antwerpen: Maklu.
- CULO, E. & BOCKSTAELE, M. (2011). Infrastructuur en uitrusting van consultatie- en verhoorlokalen. In M. Bockstaele, E. Devroe & P. Ponsaers (Eds.), *Salduz. Bijstand van advocaten bij verhoren*. Antwerpen: Maklu, 223-235.
- EKMAN, P. (2003). *Gegrepen door emoties*. Amsterdam: Nieuwezijds.
- FISKE, S.T., KENNY, D.A. & TAYLOR, S.E. (1982). Structural models for the mediation of salience effects on attribution. *Journal of Experimental Social Psychology*, 18, 105-127.
- HALL, E.T. (1976). *Beyond culture*. Garden City: Anchor Books.
- HORSELENBERG, R. (2009). Voorkom gerechtelijke dwalingen: neem verdachtenverhoren op video op. *Orde van de Dag*, 45, 43-46.
- HUYBRECHTS, L. (2011). Wat is een verhoor vraag U? In M. Bockstaele, E. Devroe & P. Ponsaers (Eds.), *Salduz. Bijstand van advocaten bij verhoren*. Antwerpen: Maklu, 53-66.
- LASSITER, G.D. (2002). Illusory causation in the courtroom. *Current Directions in Psychological Science*, 11, 204-208.
- LASSITER, G.D., GEERS, A.L., MUNHALL, P.J., PLOUTZ-SNYDER, R.J. & BREITENBECHER, D.L. (2002). Illusory causation: Why it occurs. *Psychological Science*, 13, 299-305.
- LASSITER, G.D. & LINDBERG, M.J. (2009). Video recording custodial interrogations: The devil's in the details. *Open Access Journal of Forensic Psychology*, 1, E3-E5.
- MAZELAND, H. (2003). *Inleiding in de conversatie-analyse*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- MCCARTHUR, L.Z. (1980). Illusory causation and illusory correlation: Two epistemological accounts. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 507-519.
- MELOY, J.R. (2001). Introduction to Section II. In J.R. MELOY (Ed.), *The mark of cain: psychoanalytic insight and the psychopath*. New Jersey: The Analytic Press.
- POZULLO, J.D., CRESCINI, C. & PANTON, T. (2008). Does methodology matter in eyewitness identification research? The effect of live versus video exposure on eyewitness identification accuracy. *International Journal of Law and Psychiatry*, 31, 430-437.
- RATCLIFF, J.J., LASSITER, G.D., SCHMIDT, H.C. & SNYDER, C.J. (2006). Camera Perspective Bias in videotaped confessions: Experimental Evidence of its Perceptual basis. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 4, 197-206.
- SNYDER, C.J., LASSITER, G.D., LINDBERG, M.J. & PINEGAR, S.K. (2009). Videotaped interrogations and confessions: Does a dual-camera approach yield unbiased and accurate evaluations? *Behavioral Sciences and the Law*, 27, 451-466.
- SOMERS, P. & VANDERMEERSCH, D. (1997). L'enregistrement des auditions des enfants victimes d'abus sexuels: premiers jalons d'évaluation de l'expérience Bruxelloise. *R.D.P.*, 382.
- STEVENS, L. & VERHOEVEN, W-J. (2010). *Raadsman bij politieverhoor*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- VANDERHALLEN, M. (2009). Audiovisuele verhoren van meerderjarigen: op zoek naar kwaliteitsverbetering in het verdachtenverhoor. *Orde van de Dag*, 45, 18.
- VAN HEKKEN, F. (1998). Groen licht voor verhoor op video. *Algemeen Politieblad*, 23, 4-6.